

KOMISIA EURÓPSKÝCH SPOLOČENSTIEV

V Bruseli, 3.12.2008
KOM(2008) 789 v konečnom znení

**OZNÁMENIE KOMISIE RADE, EURÓPSKEMU PARLAMENTU, EURÓPSKEMU
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV**

STRATÉGIA V OBLASTI INVÁZNYCH DRUHOV

**[SEK(2008) 2887 a
SEK(2008) 2886]**

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0789:EN:NOT>

1. ČO SÚ INVAZÍVNE DRUHY?

Zemská flóra a fauna sa vyvíjali niekoľko miliárd rokov a jej oceány, moria, pohoria, púšte a dokonca aj veľké rieky vytvorili fyzické prekážky, ktoré bránia pohybu druhov, čím významne prispeli k bohatej biodiverzite na Zemi, ako aj k vývinu živočíšnych a rastlinných spoločenstiev, ktoré považujeme za typické pre konkrétne regióny alebo oblasti. Vplyvom človeka však došlo k narušeniu týchto fyzických bariér, na základe ktorých sa vyvinula regionálne špecifická flóra a fauna, a druhy prichádzajú, či už náhodne alebo zámerne, na miesta stovky a tisíce kilometrov vzdialené od ich zvyčajného biotopu. V mnohých prípadoch sa tieto nepôvodné druhy slabo prispôbia novým podmienkam a dochádza k ich rýchlemu vyhynutiu. Inokedy sa im však podarí prežiť, rozmnožovať a udomáčniť sa. V niektorých prípadoch sú tieto nové druhy tak úspešné, že už nie sú biologickou zvláštnosťou, ale skutočnou hrozbou a spôsobujú vážne škody nielen v rámci ekosystému, ale aj na plodinách a hospodárskych zvieratách a narúšajú miestnu ekológiu, vplyvajú na ľudské zdravie a majú vážne hospodárske vplyvy. Nepôvodné druhy s takýmito negatívnymi vplyvmi sú známe ako **invazívne druhy** alebo **ID**¹.

2. POTREBA OKAMŽITEJ REAKCIE NA ÚROVNI EÚ

Hlavnými činiteľmi ovplyvňujúcimi biodiverzitu sú zmena biotopu, zmena klímy, nadmerné využívanie, znečistenie a ID². Existujú nástroje EÚ, ktoré sú určené na riešenie štyroch z piatich uvedených činiteľov. Na rozdiel od niektorých krajín OECD však na úrovni EÚ v súčasnosti neexistuje žiadny komplexný nástroj, ktorý by sa zaoberal problematikou ID. Je nevyhnutné, aby sa tento problém riešil, ak má EÚ dosiahnuť svoj cieľ, ktorým je „zastaviť pokles biodiverzity do roku 2010“³. Okrem toho sú ID pre EÚ aj vážnou hospodárskou hrozbou. Podľa dostupných zdokumentovaných informácií sa suma finančných prostriedkov na škody spôsobené ID a na nevyhnutné kontrolné opatrenia odhaduje na minimálne 12 000 miliónov eur ročne.

Potrebu koordinovaného postupu v rámci riešenia problematiky ID vyjadrili najvyššie politické miesta. Rada pre životné prostredie⁴, Európsky parlament⁵, Výbor regiónov⁶ a Európsky hospodársky a sociálny výbor⁷ spoločne zdôraznili potrebu stratégie EÚ týkajúcej sa ID a účinného systému včasného varovania, ako aj účinných mechanizmov reakcie na úrovni EÚ. Podobné záväzky boli začlenené do šiesteho environmentálneho akčného programu (6. EAP), oznámenia Komisie o zastavení poklesu biodiverzity do roku 2010 –

¹ Pojem „invazívne druhy“, ktorý sa používa v tomto dokumente, zahŕňa pojmy „cudzie invazívne druhy“, ktorý sa nachádza v Dohovore o biologickej diverzite a „invazívne nepôvodné druhy“. Invazívne druhy sú všeobecne definované ako druhy, ktorých zavedenie a/alebo rozšírenie môže ohroziť biologickú diverzitu, alebo môže mať iné nepredpokladané následky.

² Millennium Ecosystem Assessment (Miléniové hodnotenie ekosystémov), 2005.

³ Závery predsedníctva, zasadnutie Európskej rady v Göteborgu, 15. a 16. júna 2001.

⁴ Závery Rady (životné prostredie), 3. marca 2008, odsek 13.

⁵ Správa o zastavení poklesu biodiverzity do roku 2010, Výbor pre životné prostredie, verejné zdravie a bezpečnosť potravín, Európsky parlament, 28. marca 2007.

⁶ Stanovisko Výboru regiónov zo 6. decembra 2006 k oznámeniu Komisie: „Zastavenie poklesu biodiverzity do roku 2010 a v nasledujúcich rokoch“, KOM(2006) 216, konečné znenie – CdR 159/2006 fin.

⁷ Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru z 15. februára 2007 k oznámeniu Komisie o zastavení poklesu biodiverzity do roku 2010 – a v nasledujúcich rokoch (KOM(2006) 216 v konečnom znení), NAT/334 – CESE 205/2007 fin DE/Ho/hn.

a v nasledujúcich rokoch⁸, ako aj do súvisiaceho akčného plánu, v rámci ktorých sa uznalo, že „by sa mala pripraviť komplexná stratégia EÚ“ s cieľom výrazne znížiť vplyv cudzích invazívnych druhov na biodiverzitu v EÚ.

Hlavné spôsoby introdukcie ID súvisia priamo alebo nepriamo s obchodom. Rýchlo sa rozrastajúcimi obchodnými a dopravnými činnosťami dochádza k rozširovaniu možností introdukcie ID a environmentálne tlaky, ako napr. rastúca koncentrácia CO₂, vyššie teploty, vyššia depozícia dusíka, zmenené režimy narušenia a zvýšená degradácia biotopov pravdepodobne uľahčujú ďalšie invázie. Obchod je výlučnou právomocou Spoločenstva a okamžite po umiestnení tovarov na trh Spoločenstva dochádza k ich voľnému obehu. Otázky týkajúce sa obchodu je možné účinne riešiť len na vonkajšej hranici ES. Existencia jednotného trhu znamená, že ak sa ID raz dostane na územie jedného členského štátu, či už ako obchodovaná komodita alebo na obchodovanej komodite, dokáže sa rýchlo rozšíriť po celom území EÚ. Je možné, že vzhľadom na spôsob, akým sa tieto druhy udomácňujú a šíria, sa opatrenia jedného členského stanú úplne zbytočnými, ak susedné krajiny neprijmú opatrenia alebo reagujú nekoordinovane.

Existujúce právne predpisy a politiky EÚ už teraz ponúkajú čiastočné riešenie problému ID. V súčasnosti však medzi susednými krajinami alebo krajinami v rovnakom subregióne neexistujú mechanizmy na podporu harmonizácie alebo jednotnosti prístupov. Neexistuje žiadna systematická formálna požiadavka na analýzu rizík v súvislosti s úmyselným zavádzaním nepôvodných druhov, ktoré môžu ovplyvniť biodiverzitu, a ani na úrovni členských štátov a Spoločenstva nedochádza k potrebnej regulácii náhodného alebo nedbalej introdukcie. Neexistuje žiadny jednotný systém na monitorovanie a kontrolu ID a ich vplyvov na európsku biodiverzitu. Je nepravdepodobné, že uplatňované čiastkové opatrenia výrazným spôsobom prispejú k zníženiu rizík, ktoré pre európske ekosystémy ID predstavujú.

3. ID V EURÓPE A ICH VPLYV

3.1. ID v Európe

V rámci projektu DAISIE⁹ podporovaného šiestym rámcovým programom EÚ v oblasti výskumu bolo v Európe identifikovaných 10 822 nepôvodných druhov, z ktorých 10 – 15 % má podľa predpokladov negatívny vplyv na hospodárstvo alebo životné prostredie. Izolované ostrovy s vysokou biodiverzitou vrátane väčšiny zámorských území EÚ sú obzvlášť ohrozené inváziou, ktorá môže mať takisto neprimeraný vplyv na miestne živobytie, kultúru a hospodárske príležitosti.

3.2. Spôsoby šírenia

Pokiaľ ide o spôsoby šírenia, väčšina invazívnych rastlín pôvodne unikne zo záhrad alebo akvárií, pričom invazívna sladkovodná fauna sa do voľnej prírody dostane únikom z akvakultúrnych zariadení alebo úmyselným nasadením zo strany rybárov. Na druhej strane, k neúmyselnej introdukcii väčšiny invazívnych druhov do morského prostredia dochádza v podobe tzv. „čiernych pasažierov“ alebo kontaminantov (napr. prostredníctvom balastnej vody). Možnosť introdukcie ID sa zvyšuje aj v dôsledku toho, že po celom svete sa

⁸ KOM(2006) 216 v konečnom znení.

⁹ DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe) Európske zoznamy cudzích invazívnych druhov, www.europe-aliens.org.

prepravuje stále väčšie množstvo rastlinného a živočíšneho materiálu zo stále viac a viac miest.

3.3. Vplyv ID na ekológiu

ID sa vo vzťahu k biodiverzite považujú za jednu z najväčších hrozieb¹⁰. Medzi spôsoby, akým vplyvajú na miestnu ekológiu, patrí:

- konkurencia medzi pôvodnými organizmami, pokiaľ ide o potravu a biotop, napr. americká veverka sivá (*Sciurus carolinensis*) vytláča pôvodnú vevericu obyčajnú (*Sciurus vulgaris*) v mnohých oblastiach Európy, alebo rak signálny (*Pacifastacus leniusculus*) z Ameriky vytláča pôvodného európskeho raka (*Astacus spp.*), alebo niekoľko druhov papagájov, ktoré sa dostali do mnohých európskych miest a ktoré v súčasnosti konkurujú pôvodným vtáčim druhom,
- meniace sa štruktúry ekosystému, napr. morská riasa *Caulerpa taxifolia* zmenila rozsiahle pobrežné oblasti Stredozemného mora na monokultúry *Caulerpa*,
- hybridizácia s pôvodnými druhmi, napr. potápnica (*Oxyura jamaicensis*) a jeleň sika (*Cervus nippon*) môžu v dôsledku kríženia a produkcie hybridov spôsobiť vyhynutie miestnych pôvodných druhov,
- priama toxicita,
- vytváranie rezervoáru pre parazity alebo prenášanie patogénov,
- narúšanie procesu opelenia v dôsledku konkurovania miestnym druhom včiel.

3.4. Vplyv ID na hospodárske činnosti

ID môžu znížiť výnosy v oblasti poľnohospodárstva, lesného a rybného hospodárstva. Ázijský chrobák *Anoplophora glabripennis* napríklad spôsobuje veľké škody na listnatých porastoch vrátane topoľových plantáží. Medúza druhu *Mnemiopsis leidyi* znižuje obchodný rybolov sardel v Čiernom mori. O ID je tiež známe, že znižujú zásoby vody a spôsobujú znehodnocovanie pôdy. Invazívne rastliny ako napr. netýkavka žľaznatá (*Impatiens glandulifera*) vytláčajú pôvodné rastliny, ktoré zohrávajú významnú úlohu tým, že svojim koreňovým systémom viažu pôdu, a tým prispievajú k pôdnej erózii.

ID môžu vďaka svojim koreňovým systémom alebo prostredníctvom hrabania poškodiť infraštruktúru. Koreňový systém pajaseňa žliazkatého (*Ailanthus altissima*) môže poškodiť chodníky, archeologické pozostatky a steny. ID môžu takisto brániť v preprave tým, že zablokujú vodné cesty. Nutria riečna (*Myocastor coypus*) a ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*), ktoré boli obidve prinesené do Európy zo Severnej a Južnej Ameriky kvôli kožušine, sú v súčasnosti udomácnené v celej Európe a spôsobujú značné škody na priehradách, kanáloch a na zavlažovacích a protizáplavových systémoch. Jedným z najznámejších invazívnych druhov je kopytko prirastené (*Dreissena polymorpha*), ktoré, okrem toho, že má významný ekologický vplyv, spôsobuje aj rozsiahle problémy v priemysle tým, že znečisťuje a blokuje prírodné potrubia na odčerpávanie vody.

¹⁰ Millennium Ecosystem Assessment (Miléniové hodnotenie ekosystémov), 2005.

Vodné papradie (*Azolla spp.*) a borovica hladká (*Pinus strobus*) spôsobili, že rôzne krajiny a vodné plochy stratili svoj štatút ako rekreačné a kultúrne dedičstvá.

3.5. Vplyv ID na ľudské zdravie

ID ako napr. boľševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*) a ambrózia palinolistá (*Ambrosia artemisiifolia*) sú príčinami zdravotných problémov ľudí, ku ktorým patria napr. alergie a kožné ochorenia. Ázijské moskyty tigrové (*Aedes albopictus*), ktoré sa v Európe vyskytujú čoraz častejšie a sú nositeľmi minimálne 22 abrovírusov (vrátane vírusov dengue, Chikungunya, Ross River a West Nile), boli do nej introdukované prostredníctvom obchodu s použitými pneumatikami. Je pravdepodobné, že v dôsledku zmeny klímy dôjde k ich ďalšiemu rozšíreniu smerom na sever.

3.6. Náklady spôsobené ID

V Európe súvisia najvyššie náklady predovšetkým s eradikáciou a kontrolou, ako aj so škodami spôsobenými v oblasti poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, obchodného rybolovu, infraštruktúry a ľudského zdravia. Aj keď sa môže zdať, že vznikajú buď len náklady súvisiace s negatívnymi vplyvmi alebo len náklady na eradikáciu, v skutočnosti sa súbežne a priebežne vykonávajú čiastkové programy v oblasti eradikácie a kontroly, ktorých cieľom je obmedziť negatívne vplyvy. V roku 2008 boli náklady na škody súvisiace s invazívnymi druhmi v Európe pôvodne odhadované na sumu 9 600 až 12 700 miliónov eur na rok (Kettunen et al. 2008). Tento údaj je nepochybne podhodnotený, pretože sa opiera o súčasné výdavky na eradikáciu a kontrolu ID, ako aj o zdokumentované náklady súvisiace s negatívnymi vplyvmi na hospodárstvo. Vzhľadom na to, že mnohé krajiny len teraz začínajú s dokumentáciou a zaznamenávaním nákladov a vplyvov, budú skutočné finančné náklady oveľa vyššie.

4. OD INTRODUKCIE PO UDOMÁCENIE A ROZŠÍRENIE

Na úspešné riešenie problému ID je nevyhnutné pochopiť, ako a prečo tieto problémy vznikajú.

Väčšina nepôvodných druhov prítomných v Európe bola introdukovaná zámerne. Ich používanie v poľnohospodárstve, lesnom hospodárstve, vodnom hospodárstve, morskej akvakultúre a pri pestovaní okrasných rastlín a záhradníctve alebo ako hoby sa v Európe od začiatku 20. storočia zintenzívnilo. Nepôvodné druhy sa môžu dovážať kvôli tomu, že rastú rýchlejšie (napr. vyššia ekonomická návratnosť ťažby dreva, ochrana pred pôdnou eróziou), uspokojujú dopyt po exotických výrobkoch (obchod s kožušinou), živia sa inými druhmi alebo ich potláčajú (biologická ochrana rastlín), alebo jednoducho preto, lebo ich ľudia majú radi (domáce zvieratá, záhradné rastliny).

Šírenie mnohých druhov súvisí priamo s obchodom, kde samotný druh je komoditou (drevo, vlákna, živé alebo uhynuté rastliny a zvieratá) alebo je jej kontaminantom (mnohí škodcovia – huby, baktérie, vírusy a hmyz – sa neúmyselne šíria prostredníctvom hlavnej obchodovanej komodity). Okrem toho je možné, že druhy sa v podobe tzv. „čiernych pasažierov“ šíria prostredníctvom obchodu alebo prepravnými cestami bez ohľadu na komoditu. Dobré známymi nositeľmi sú napríklad trupy lodí, na ktorých sa usádzajú organizmy, ktoré sa šíria balastnou vodou. Takéto spôsoby šírenia môžu mať medzinárodný (napr. medzinárodná námorná preprava) alebo miestny (napr. preprava na vyhladkových lodiach zo zamoreného povodia rieky do nekontaminovanej rieky alebo jazera) charakter.

Zmena klímy takisto vplýva na rozšírenie druhov a je možné, že príčinou prežitia a rozšírenia niektorých ID sú miernejšie zimy a teplejšie letá, ktoré sa počas posledných desiatich rokov vyskytli v Európe.

K problémom s nepôvodnými druhmi vo všeobecnosti dochádza vtedy, keď sa dostanú mimo kontrolovaných a fyzicky ohraničených lokalít. Okrasné rastliny, zvieratá a domáce zvieratá nespôsobia problémy, kým zostanú v záhradách, akváriách alebo domácnostiach. Patogény alebo škodcov je možné likvidovať pri príchode prostredníctvom hygienických opatrení. Kôrovce, mäkkýše a ryby, ktoré sa nachádzajú v záťažovej vode, je možné zlikvidovať, ak sa balastná voda pred vypustením očistí.

Ak však nedôjde k eradikácii škodcov a nákaz rastlín a zvierat na hranici, alebo ak sa okrasné rastliny a domáce zvieratá dostanú alebo vypustia do miestnych jazier a potokov, alebo ak zvieratá z kožušinových fariem, ako napr. nutria riečna (*Myocastor coypus*), ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*), norok americký (*Mustela vison*) a medvedík čistotný (*Procyon lotor*), uniknú do voľnej prírody, vznikne riziko, že sa z nich stanú invazívne druhy.

V niektorých prípadoch nepôvodné druhy vyhynú v dôsledku nevhodných klimatických podmienok alebo väčšej odolnosti miestnej flóry a fauny. Inokedy, ak sú klimatické podmienky vhodné a pôvodné druhy sa vyznačujú nižšou konkurenciou a dravosťou, nepôvodné druhy môžu prežiť, vyvíjať a rozmnožovať sa a úspešne vytvoriť miestnu kolóniu.

V prípade, že nedôjde k zisteniu a rýchlej eradikácii takejto miestnej kolónie invazívnych druhov, vznikne na miestnej úrovni udržateľná populácia, ktorá sa rozšíri do nových teritórií. Ak existuje niekoľko miestnych populácií, ktoré vznikli z rôznych pôvodných kmeňov, proces šírenia sa urýchli a tento druh bude menej ohrozený vyhynutím na miestnej úrovni. Takýmto spôsobom sa druh po niekoľkých rokoch alebo desaťročiach nakoniec rozšíri do niekoľkých krajín a jeho vyhubenie už prakticky nebude možné.

5. STRATÉGIE NA RIEŠENIE PROBLEMATIKY ID

5.1. Trojstupňový hierarchický prístup

Pokiaľ ide o politickú reakciu na hrozby ID, medzinárodne dohodnutý „**trojstupňový hierarchický prístup**“¹¹ podporuje opatrenia založené na 1) prevencii, 2) včasnom zistení a eradikácii a 3) kontrole a dlhodobom obmedzení. Tento prístup sa vzťahuje na nové prípady introdukcie a na kontrolu udomácnených ID. Odzrkadľuje vedecko-politický konsenzus, že **prevencia** je vo všeobecnosti oveľa nákladovo efektívnejšia a ekologickejšia ako opatrenia, ktoré sa začnú uplatňovať až po introdukcii invazívnych druhov. Avšak tam, kde došlo k introdukcii ID, sú **včasné zistenie a rýchla eradikácia**, spojené so včasným varovaním a výmenou informácií, nákladovo najefektívnejšími spôsobmi na zabránenie udomácneniu a ďalšiemu rozšíreniu. Ak je eradikácia neprípustná, mali by sa uplatniť **kontrolné a/alebo obmedzovacie opatrenia**.

Prevencia: Existuje šesť hlavných spôsobov šírenia ID: vypustenie, únik, kontaminant, „čierny pasažier“, koridor a samostatná migrácia. K väčšine prípadov introdukcie dochádza

¹¹ Dohovor o biologickej diverzite (CBD): usmerňujúce zásady prevencie, introdukcie a zmierňovania vplyvov takýchto cudzích druhov, ktoré ohrozujú ekosystémy, biotopy alebo druhy priložený k rozhodnutiu VI/23 (Haag, apríl 2002).

priamo alebo nepriamo v dôsledku obchodnej činnosti. Na zníženie ďalšej introdukcie takýmto spôsobom alebo na dosiahnutie jej zamedzenia je nevyhnutné zintenzívniť kontroly a inšpekcie na hraniciach a podporiť ich postupom hodnotenia s cieľom určiť, či je možné nové komodity dovážať alebo nie. Takýto prístup je treba posilniť výmenou informácií medzi vnútroštátnymi, regionálnymi a medzinárodnými orgánmi zaoberajúcimi sa kontrolou ID. Ratifikácia a realizácia dohovoru o balastnej vode by bola veľkým prínosom pre oblasť prevencie týkajúcej sa organizmov „čiernych pasažierov“ prenášaných na trupoch alebo v balastnej vode lodí.

Včasné zistenie a rýchla eradikácia ID je závislá od účinných programov monitorovania spojených s mechanizmom včasného varovania s cieľom čo najskôr informovať ďalšie potenciálne postihnuté oblasti a zabezpečiť výmenu informácií týkajúcich sa možných stratégií eradikácie. V prípadoch, kedy už došlo k udomácneniu ID a jeho rozšíreniu v rámci širokej geografickej oblasti, bolo by vhodné prijať koordinované eradikačné programy, ktoré by kontroloval a prípadne finančne podporoval ústredný orgán.

Kontrola a/alebo obmedzenie: V prípade udomácnenia a rozšírenia ID je nevyhnutné, aby sa dôraz kládol na kontrolu a obmedzenie. To si opätovne vyžiada účinnú výmenu informácií a realizáciu koordinovaných kampaní/činností na kontrolu/zastavenie šírenia daných druhov.

5.2. Existujúce nástroje na riešenie problematiky ID v Európe

So zreteľom na rôzne prvky uvedenej stratégie Komisia vyhodnotila súčasné právne predpisy, výskumné programy, akčné plány a ďalšie iniciatívy s cieľom určiť, ktoré oblasti sú už regulované a kde sa ešte nachádzajú nedostatky.

Smernica o zdraví rastlín (2000/29/ES) sa zaoberá predovšetkým ochrannými opatreniami proti introdukcii a šíreniu škodlivých organizmov, ktoré poškodzujú rastliny alebo rastlinné produkty. Na základe vyhodnotenia rizika škodcov sa môžu do zoznamu EÚ, ktorý obsahuje škodlivé organizmy uznané podľa uvedenej smernice, pridať nové druhy. Členské štáty disponujú vyspelými mechanizmami na prenos informácií, spoluprácu, inšpekciu a kontrolu. Podľa tejto smernice je možné v rámci flexibilných mechanizmov prijať núdzové opatrenia v prípade, ak dôjde k zisteniu škodlivých organizmov na území členských štátov. Avšak vplyvy ID na ľudské zdravie alebo priame hospodárske dôsledky vyplývajúce napríklad z upchania vodných ciest, nespádajú do rozsahu pôsobnosti právnych predpisov.

Právne predpisy EÚ týkajúce sa **nákaz zvierat** sa môžu vzťahovať na ID, ak sú tieto druhy nositeľmi nákazy zvierat. V členských štátoch sa uplatňujú kontrolné a inšpekčné postupy, ako aj celoeurópske postupy hodnotenia. V rámci siete Spoločenstva pre prenosné choroby boli prijaté jednotné pravidlá, podľa ktorých sa vyžaduje včasné oznámenie o opatreniach súvisiacich s ľudským zdravím, ktoré prijali alebo prijímú členské štáty napríklad v prípade novej epidemiologickej situácie alebo zdravotného ohrozenia v dôsledku výskytu ID.

Dovoz štyroch druhov¹², ktoré predstavujú ekologickú hrozbu, je zakázaný podľa **nariadenia o obchode s voľne žijúcimi živočíchmi a rastlinami (nariadenie Rady 338/97)**, ktoré je určené predovšetkým na kontrolu obchodu s ohrozenými druhmi. Podľa tohto nariadenia vytvorili členské štáty inšpekčné a kontrolné postupy, avšak neboli vytvorené žiadne postupy hodnotenia.

¹² Korytnačka písmenková ozdobná (*Trachemys scripta elegans*), skokan volský (*Rana catesbeiana*), korytnačka maľovaná (*Chrysemys picta*), potápnica bielolíca (*Oxyura jamaicensis*).

Nariadenie rady 708/2007 o využívaní cudzích a lokálne sa nevyskytujúcich druhov v akvakultúre poskytuje hodnotenie rizík spojených s prípadmi úmyselnej introdukcie akvakultúrnych organizmov a príslušných necieľových druhov. **Smernice o prírode (79/409/EHS a 92/43/EHS)** zakazujú introdukcii do voľnej prírody, ktoré by mohlo ohroziť pôvodné druhy. Podľa **rámцovej smernice o vodnom hospodárstve (2000/60/ES)** sa od členských štátov vyžaduje, aby dosiahli dobrý ekologický stav príslušných vôd. V **rámцovej smernici o morskej stratégii (2008/56/ES)** sa introdukcii nepôvodných druhov považuje za významné ohrozenie európskej biodiverzity a od členských štátov sa osobitne vyžaduje, aby invazívne druhy zaradili do opisu „dobrého environmentálneho stavu“.

V rámci **programu LIFE** sa financujú projekty zamerané na kontrolu a eradikáciu ID: V období rokov 1992 a 2002 bolo financovaných viac ako 100 projektov (celkové náklady vo výške 27 miliónov eur) a 80 ich bolo financovaných medzi rokmi 2003 a 2006 (celkové náklady vo výške 17 miliónov eur). Prostredníctvom **šiesteho rámцového programu v oblasti výskumu** boli financované 2 projekty týkajúce sa invazívnych druhov: ALARM¹³ a DAISIE¹⁴. Výsledkom projektu DAISIE bol prvý celoeurópsky zoznam cudzích invazívnych druhov. Projekt na boj proti invazívnym druhom v južnom Atlantiku (*South Atlantic Invasive Species Project, SAIS*), podporovaný v rámci **deviateho Európskeho rozvojového fondu**, sa zameriava na posilnenie regionálnej kapacity s cieľom znížiť vplyv invazívnych druhov v zámorských oblastiach Spojeného kráľovstva v južnom Atlantiku.

V roku 2003 bola v rámci **Bernského dohovoru** prijatá **Európska stratégia pre cudzie invazívne druhy**. **Európska a stredomorská organizácia pre ochranu rastlín (European and Mediterranean Plant Protection Organisation, EPPO)** prevádzkuje systém na zaznamenávanie škodcov a disponuje zoznamom cudzích invazívnych druhov, v prípade ktorých sa odporúča regulácia na vnútroštátnej úrovni, aby sa zabránilo ďalšej introdukcii a šíreniu týchto druhov (vrátane cudzích rastlín). Štyri cudzie invazívne druhy boli predmetom hodnotení organizácie EPPO a zaoberal sa nimi aj Európsky úrad pre bezpečnosť potravín (*European Food Safety Authority, EFSA*), avšak EFSA doteraz nepovažuje ani jedno z týchto hodnotení za dostačujúce.

6. MOŽNOSTI POLITIKY

Existuje niekoľko možných spôsobov, ako by sa dala riešiť problematika invazívnych druhov v EÚ. V rámci tohto oznámenia sú opísané štyri možnosti¹⁵ (uvedené v poradí podľa intenzity). Tieto možnosti však nie sú od seba oddelené, ani sa vzájomne nevylučujú, a ich jednotlivé prvky sa dajú kombinovať. V prípade každej možnosti sú uvedené jej výhody aj nevýhody.

A) „Všetko po starom“

Možnosť „všetko po starom“ je referenčným bodom, na základe ktorého je možné vyhodnotiť ďalšie možnosti. Ak sa však neprijme žiadne opatrenie, je zrejmé, že ID sa aj naďalej budú

¹³ ALARM (Assessing Large-scale Risks for Biodiversity with tested Methods) Hodnotenie rozsiahlych rizík pre biodiverzitu testovanými metódami, www.alarmproject.net.

¹⁴ DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe) Európske zoznamy cudzích invazívnych druhov, www.europe-aliens.org.

¹⁵ Výber jednej možnosti alebo kombinácie možností závisí od výsledkov predchádzajúcej analýzy finančného vplyvu.

udomáčaňovať na území EÚ a dôjde tak k zintenzívneniu ekologických, hospodárskych a sociálnych dôsledkov a k zvýšeniu súvisiacich nákladov.

B) Maximalizácia využitia existujúcich právnych nástrojov spolu s dobrovoľnými opatreniami

Formálne právne nástroje by zostali v terajšej podobe, prijalo by sa však vedomé rozhodnutie proaktívne riešiť problémy súvisiace s ID v rámci existujúcich právnych predpisov. To by znamenalo, že by sa pomocou súčasných orgánov a postupov, ako napr. Európsky úrad pre bezpečnosť potravín, vykonali hodnotenia rizík. Členské štáty by dobrovoľne začlenili invazívne druhy do svojich hraničných kontrol. Na základe existujúcich opatrení¹⁶ by sa mohol vytvoriť Celoeurópsky systém včasného varovania a informovania¹⁷. Zoznam DAISIE, ktorý obsahuje ID, by sa mohol udržiavať a pravidelne aktualizovať. Vytvorili by sa plány na eradikáciu druhov, ktoré by boli financované z vnútroštátnych finančných zdrojov. Na príslušných úrovniach by sa mohli zriadiť medzisektorové záujmové skupiny na podporu výmeny osvedčených postupov, rozvoj cielených usmernení a na pomoc pri riešení konfliktov záujmov. Takisto by sa mohli vypracovať dobrovoľné kódexy správania, ktoré by podporovali zodpovedné správanie maloobchodníkov, používateľov a spotrebiteľov.

Hlavnou výhodou tejto možnosti je, že by si nevyžadovala nové právne predpisy. Postupy hodnotenia a kontrolné a inšpekčné postupy členských štátov už existujú. Ani pri proaktívnom prístupe by však celkový rozsah pôsobnosti nebol úplný. Nadalej by pretrvávala právna neistota a úroveň reakcie na hrozbu ID by sa pravdepodobne v jednotlivých členských štátoch značne líšila. Problematickou by mohla byť koordinácia zostavenia opatrení ad-hoc. Systém, ktorý by bol postavený na dobrovoľných záväzkoch členských štátov a na dobrovoľnom kódexe správania, by bol účinným len do tej miery, ako jeho najslabšia časť.

B+) Úprava existujúcich právnych predpisov

Táto možnosť sa v mnohom podobá možnosti B. V tomto prípade by však jej súčasťou bola aj úprava existujúcich právnych predpisov týkajúcich sa zdravia rastlín/zvierat, s cieľom pokryť väčší rozsah potenciálne invazívnych organizmov a rozšíriť zoznam „ekologicky nebezpečných druhov“, ktorých dovoz a vnútorný pohyb sú zakázané podľa nariadenia o obchode s voľne žijúcimi živočíchmi a rastlinami. Ak by sa postupovalo takýmto spôsobom, museli by sa v rámci procesu hodnotenia a činností hraničnej kontroly vykonávaných členskými štátmi vyčleniť na ID dodatočné prostriedky.

Výhodou takéhoto prístupu je, že aj napriek tomu, že by zostali nedoriešené niektoré právne neistoty a nedostatky, nebolo by potrebné prijímať nové právne predpisy. Problém invazívnych druhov by však stále nebol komplexne alebo úplne vyriešený a veľmi zložitou by bola aj koordinácia.

C) Komplexný osobitný právny nástroj EÚ

¹⁶ Európsky zoznam cudzích invazívnych druhov vytvorený v rámci projektu DAISIE, pozri <http://www.europe-aliens.org/index.jsp>, NOBANIS (North European and Baltic Network on IAS) Severoeurópska a baltská sieť pre cudzie invazívne druhy, vedecké on-line časopisy vrátane „Aquatic Invasions“ a „Biorisk“.

¹⁷ Európska environmentálna agentúra (EEA) v súčasnosti vykonáva štúdiu uskutočniteľnosti .

Súčasťou tejto možnosti by bolo vytvorenie komplexného osobitného právneho rámca na riešenie otázky ID s nezávislými hodnotiacimi a intervenčnými postupmi, ktoré by zohľadňovali existujúce právne predpisy. Ak by to bolo žiaduce a rentabilné, technické aspekty realizácie by mohla centrálné riadiť agentúra určená na tento účel¹⁸. Členské štáty vrátane najvzdialenejších regiónov Európskej únie by boli povinné vykonávať kontroly na hraniciach zamerané na ID a vymieňať si o nich informácie. Takisto by sa mohli vytvoriť povinné monitorovacie a informačné postupy a účinné mechanizmy rýchlej reakcie. Aj keď sa dá predpokladať, že EÚ do istej miery finančne podporí eradikačné a kontrolné opatrenia, členské štáty by tieto činnosti mohli financovať aj priamo.

Z hľadiska kontroly ID by táto možnosť bola najúčinnnejšia. Zabezpečila by sa tak najväčšia právna čistota, pričom by bola dodržaná zásada proporcionality. Členským štátom a Komisii by však vznikli správne náklady, a hospodárskym subjektom priame náklady.

7. HORIZONTÁLNE OTÁZKY

Na účinné riešenie problematiky invazívnych druhov je dôležité, aby verejnosť bola informovaná a aby sa na tomto procese podieľala, predovšetkým pokiaľ ide o neúmyselnú introdukciiu, ktorá sa nedá uspokojivo riešiť správnymi/právnymi nástrojmi. Komunikačné a vzdelávacie činnosti by medzi európskymi občanmi, úradmi a priemyselnými subjektmi mali vybudovať zmysel pre zodpovednosť v oblasti obchodu s potenciálnymi ID a ich pohyb, ako aj v oblasti eradikačných a/alebo kontrolných programov. Informovanejší občania by do svojich záhrad a jazier priniesli menej nepôvodných druhov.

Ďalším výskumom je možné prispieť k lepšiemu pochopeniu invazívnych druhov a spôsobov ich introdukciiu, ako aj rizík a závažnosti ich výskytu, napr. prostredníctvom predvídania invázie nových druhov a nákladovo efektívnych kontrolných a riadiacich metód. Výsledky výskumu a monitorovania spoločne s takými iniciatívami ako voľný prístup k on-line časopisom môžu prispieť k rozvoju informačných systémov o ID. Iniciatíva Globálne monitorovanie životného prostredia a bezpečnosti (GMES)¹⁹ by takisto mohla byť užitočným nástrojom na monitorovanie a kontrolu vplyvu ID na životné prostredie.

Každá budúca stratégia EÚ pre boj proti ID by mala zohľadňovať aj možnosti využitia finančných nástrojov EÚ na podporu politiky. Rovnako by sa mala vyhodnotiť aj možnosť zapojenia súkromného sektoru vrátane poisťovníctva.

Tretie krajiny sú zdrojom ID prichádzajúcich do EÚ. EÚ však takisto môže predstavovať možný zdroj ID pre tieto tretie krajiny. ID v tretích krajinách môžu spôsobiť zánik živobytia a tým zvýšenú migráciu a možné konflikty. Napriek tomu, že sa aj naďalej budú vyvíjať činnosti v rámci medzinárodných dohovorov, napr. Dohovoru o biologickej diverzite a Bernského dohovoru, Európske spoločenstvo má veľké možnosti v oblasti priamych bilaterálnych činností s tretími krajinami zameraných na zníženie biologických invázií v obdivoch smeroch. Európske spoločenstvo môže podporiť tretie krajiny a regionálne alebo medzinárodné činnosti prostredníctvom svojho nástroja rozvojovej spolupráce (predovšetkým tematického programu pre životné prostredie a prírodné zdroje), Európskeho rozvojového

¹⁸ Čiastočná alebo úplná realizácia tejto možnosti bude takisto závisieť od výsledkov nadchádzajúcich rokovaní medziinstitucionálnej pracovnej skupiny o agentúrach. Takisto je možné zvážiť rozšírenie mandátu existujúcich orgánov.

¹⁹ KOM(2008) 748 v konečnom znení.

fondu a nástroja európskeho susedstva a partnerstva. Členské štáty môžu dodatočne prispieť prostredníctvom svojich vlastných nástrojov rozvojovej spolupráce.

8. ZÁVER

Zastavenie poklesu biodiverzity v EÚ nebude možné bez komplexného riešenia problematiky invazívnych druhov. Ekologické, hospodárske a sociálne dôsledky ID v EÚ sú značné a vyžadujú si koordinovanú reakciu. Spoločenstvo v súčasnosti nedokáže účinne riešiť problematiku ID a dostatočná pozornosť sa nevenuje oblastiam s bohatou biodiverzitou, napr. zámorským územiam EÚ. Existujúce právne predpisy EÚ, ktoré čiastočne pokrývajú rôzne aspekty ID, sťažujú koordinovanú realizáciu. Medzi členskými štátmi existuje len veľmi malý alebo žiadny súlad politik. Vedecké scenáre upozorňujú na dramatické zvýšenie biologických invázií. Je preto pravdepodobné, že sa situácia zhorší.

Toto oznámenie opisuje povahu hrozby, ktorú predstavujú invazívne druhy, ako aj možné spôsoby riešenia tohto problému. Komisia zohľadní reakcie Rady, ďalších orgánov EÚ a zúčastnených strán pri dokončovaní svojho návrhu stratégie EÚ, ktorý plánuje predložiť v roku 2010 s cieľom dosiahnuť výrazné zníženie vplyvu ID na európsku biodiverzitu. Komisia dovedy preskúma možnosť vytvorenia systému včasného varovania a informovania, ktorý by bol založený na pravidelne aktualizovanom zozname a účinných mechanizmoch reakcie a ktorý považuje za významný posun vpred.